

GLOSE
LA DICȚIONARUL TOPONIMIC AL BANATULUI.
COMPLETĂRI ȘI ÎNDREPTĂRI

Cercetarea materialului toponimic din Banat, a celui rezultat din anchetele efectuate direct pe teren sau preluat din izvoare scrise, redactarea și apoi publicarea DTB¹ nu au beneficiat de condiții prielnice.

Cauzele sunt multiple: o sarcină mult prea grea pentru un colectiv restrâns, absența unei „publicități” corespunzătoare care să provoace și să determine îndreptări din mers, toate acestea și altele au făcut ca DTB, cu toată incontestabila sa valoare și utilitate, să apară, atât cât a apărut, împovărat de o serie de carențe asupra cărora (a câtorva doar) mă voi opri în cele ce urmează.

1. Banatul dispune de un registru de cadastru minuțios întocmit între anii 1873 și 1914 (și mă refer la așezările montane și colinare ale actualului județ Caraș-Severin, situația celui care privește Timișul nefiindu-mi cunoscută), existent la Oficiul de Cadastru și Organizare a Teritoriului din Reșița. L-am cercetat împreună cu regretatul profesor Octavian Răuț în iarna anului 1974–1975, în vederea redactării unui volum de studii pe care l-am semnat amândoi². Și din cauza condițiilor vitrege în care am cercetat mapele cadastrale, dar și dintr-o anumită grabă impusă de termenul apariției volumului amintit, extragerea datelor nu s-a făcut riguros științific, neglijând, mai ales, informațiile morfogeografice, administrative, funciare etc., pe care filele de cadastru le cuprind.

După câțiva ani am reluat cercetarea registrului cadastral, dar numai referitor la așezările din bazinul superior al Văii Timișului, în scopul întocmirii tezei de doctorat, susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 19 decembrie 1980³. Această a doua încercare și-a propus copierea într-o anumită manieră a hărților, localizarea fiecărui obiectiv topic, după care, prin anchete întreprinse pe teren cu doi-trei informatori pentru fiecare localitate, am comparat materialul de acum un secol cu cel existent la data anchetelor (1978 – 1980).

Fără legătură cu tema tezei de doctorat, pentru că bazinul Văii Bârzavei (cursul superior) nu beneficia de un registru cadastral, am cercetat cărțile funciare

---

¹ Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului*, vol. I – VII (A – O), Timișoara, 1984 – 1994; la acestea se adaugă DTB, litera R, apărut în SCO 7, p. 267-327.

² Octavian Răuț, Vasile Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Reșița, 1976.

³ Cu titlul *Toponimia cursului superior al Timișului* (Banat).

ale localităților aflate între Văliug și Moniom, de-a lungul cursului Bârzavei, până în hotarele Târnovei și ale localităților carașovenești, confruntat cu realitățile de pe teren în anchete efectuate împreună cu prof. Marcu Mihail Deleanu până la Cuptoare, apoi am continuat ancheta singur. Folosindu-mă de materiale cartografice existente, am completat câteva hărți pe sectoare cu materialul rezultat în final. O parte a materialului a fost publicată, după ce a fost prezentată la un simpozion iugoslavo-român⁴. În sfârșit, întreg materialul a fost predat cercetătoarelor Viorica Goicu și Rodica Suflețel în vederea folosirii lui pentru DTB.

O cercetare a registrelor de cadastru, precum și a cărților funciare era un efort peste posibilitățile celor două autoare ale DTB (Vasile Frățilă ocupându-se cu partea etimologică a materialului recoltat). Pot afirma că principalele (cele mai multe absențe) din DTB se datorează acestei situații, dar, fără intenția de a reproșa autorilor, trebuie totuși să recunoaștem că nu a lipsit nici o anumită superficialitate. Că afirmația mea nu e făcută gratuit se va vedea din observațiile expuse în continuare, etichetate ca fiind *completări* și *îndreptări*. Ele reprezintă un număr infim din cele care există în materialul publicat până acum. Anexele (copii după registrele cadastrale) dovedesc dimensiunea absențelor din DTB.

a. Cercetând manuscrisele învățătorului Vasile Nemiș, autor al unei monografii a localității Eftimie Murgu (Rudăria), manuscrise care conțin material onomastic (antroponimie și toponimie) și care nu a putut fi publicat, am găsit o seamă de toponime pe care nu le-am regăsit în volumele DTB.

Alânga Mare, o poiană de cca 2 km lungime și de 200-300 m lățime, de-a lungul căreia curge Rudărica, afluent al Rudăriei, înconjurată de pădure, conține un entopic (*h*)*alângă*, prezent tot aici în numele topice *Alânga lui Drăgan* și *Alânga lui Radoslav*. Singurul toponim înrudit cu acestea și menționat de DTB este „*Alânc Șes arabil s. Leucușești – Tm.*”, pentru care se stabilește etimologia: „cf. *halângă* ‘tufiș mărunț’, ‘vie cu viță mare’ (DA, SCRIBAN), prin schimbare de gen...” (I, 9-10), etimologie valabilă și pentru cele trei toponime absente din DTB, cu precizarea că în al doilea și în al treilea avem două antroponime existente în nomenclatorul antroponomastic românesc (DO, 266; 356).

b. Nu se poate afirma că muntele *Domogled* de la Băile Herculane este un obiectiv geografic oarecare, de importanță minoră. Oricare a fi motivele absenței lui din DTB (o scăpare în cursul redactării, considerarea acestuia ca fiind cărturăresc, dat de geografi, de turiști etc.), necuprinderea lui în DTB nu se justifică. I-am semnalat absența (T, V, nr. 34, 18 februarie 1994, p. 4, de unde extrag câteva observații); încerc, totodată, și o explicație etimologică a numelui topic *Domogled*.

Cronicarul Banatului, Nicolae Stoica de Hațeg, îl pomenește și chiar îl explică, „demonul etimologiei” încercându-l adesea. După ce prezintă vechimea și

⁴ Tema comunicării prezentate la Al III-lea Simpozion iugoslavo-român, Zrenjanin (Iugoslavia), octombrie 1974, a constituit-o doar toponimia slavă din bazinul superior al Bârzavei; vezi *Contribuții* 1, p. 61-78.

frumusețea stațiunii balneoclimaterice de pe Cerna, vorbind despre cei care vizitează băile, scrie: „Ei urcă pe muntele Băilor, Domogledul sau Häuserchauer (perspectivă spre casă), înspre Țara Românească”⁵.

Lăsând la o parte gândul înaripat al cronicarului și generalizarea semantică a cuvântului *casă* pe care o identifică, justificat lingvistic, cu *patrie*, cu țara comună tuturor românilor, Domogledul este, în ultimă instanță, un fel de *Belvedere*, nume propriu, dar și comun, căci *belvedere* înseamnă „construcție așezată pe un loc ridicat, de unde se poate privi departe”, dar și „loc, terasă, platformă de unde se vede departe” (DEX). Tocmai ceea ce este Domogledul și ceea ce semnifică toponimul descompus în cele două elemente componente lexicale de origine sârbească: *dom* „casă, locuință” și particula postverbală *gled-* (< *gledati* „a privi”).

N. Stoica de Hațeg era – după cum se știe – un bun cunoscător al unor limbi străine (printre care, sigur, sârbo-croata, germana, maghiara), încât știa că s-cr. *dom* are o mai largă semnificație decât relativul său sinonim *kuća*, căci *dom* înseamnă și „neam”, „familie” și, prin extensie semantică, „patrie”.

Chestiunea, am putea spune ciudățenia chiar, este alta. Oare metafora, toponimul-metaforă *Domogled* a tradus un preexistent nume topic românesc, ca în atâtea alte cazuri, dintre care cităm existența românescului *Strâmba*, în partea dinspre munte a hotarului Teregovei, și reflexul slav aflat pe vale, *Criva*? Admițând că a existat un nume topic românesc cu aceeași semnificație, acesta n-a putut fi dat de oamenii simpli, sătenii localităților din jur, căci, oricât am fi de îngăduitori, ca să nu spun creduli, apartenența de neam la Țara Românească nu poate fi pusă în asemenea termeni. Acest lucru nu schimbă însă situația, nu îndreptățește omiterea oronimului din lista toponimelor aparținătoare zonei. Chiar dacă din punct de vedere strict etimologic originea toponimului este plauzibilă, rămâne neelucidată motivația acordării lui, principiu pe care îl includ printre condițiile obligatorii în stabilirea etimologiei unui cuvânt, în general⁶.

c. Un alt nume topic absent din DTB este *Fera*, de fapt o pereche *Fera Mare* și *Fera Mică*, afluenți ai *Bejnei*, aceasta vărsându-se în *Valea Mare*, care, la rândul său, este afluent al *Timișului*. I-am semnalat absența în articolul *Un toponim ciudat: Fera* (T, VIII, nr. 166, 18 iulie 1997, p. 4).

Bejna este glosată de DTB, nu însă și un alt afluent al pârâului, *Bejnuța* (în varianta unui al doilea informator, *Bejnița*), dar singurele informații sunt acestea: „Pârâu s. Poiana, Prisian, Petroșnița – CS: izvorăște din Cucuiu Ostâvârlui și se varsă în Valea Mare. – Et. nec.” (DTB I, 65).

⁵ Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri. Cronica Mehadiei și a Băilor Herculanene. Povești moșăști. Varia*. Ediție întocmită de Damaschin Mioc și Costin Feneșan, Timișoara, 1984, p. 12.

⁶ Vezi articolul *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, în *Contribuții* 1, p. 55 și urm., de unde desprind doar câteva principii: a. criteriul rarității; b. criteriul absenței; c. criteriul transferului de sens; d. pierderea conținutului semantic; e. calcul toponimic; f. etimologia populară; g. împrumutul; h. criteriul contaminării; i. valoarea de impresie a peisajului (acesta, discutat la p. 183).

Etimologia hidronimului *Bejna* se dezvoltă cu ușurință cercetând spectrul toponimic al spațiului slav, făcând, mai întâi, precizarea că zona în care se găsește este puternic impregnată de toponime cu aspect slav, întâlnind aici ambele straturi (și cel slav vechi, și cel de dată mai târzie, sârbo-croat).

O foarte valoroasă lucrare de sinteză, un „manual de toponimie slavă”⁷ „păcătuiește” prin faptul că teritoriul limbii române nu a fost luat în considerare. Motivul nu este acela că românii nu aparțin lumii slave, căci numeroase nume topice slave sunt semnalate de autor în spațiul elin, ci, probabil, altele sunt cauzele absenței. Oricum, toponomaștii români nu ar trebui să ocolească această lucrare, căci, ignorând-o, ne lipsim de o sursă cu ajutorul căreia putem explica multe toponime de origine slavă, cum este și cazul hidronimului *Bejna*.

Reiau sugestiile făcute cu privire la originea toponimului *Bejna* (T, VI, nr. 23, 3 februarie 1995, p. 4), mai ales că, se pare, *Bejna* și *Fera* au un element comun în ceea ce privește motivația de la baza denumirii lor.

Sl. *běžati* „a fugi”, pe care îl regăsim în dr. *băjenie* (*bejenie*) „fugă în masă, spre munți, în codri...” (DA), a putut fi folosit în denumirea unui curs de apă, plecând de la caracterul acestuia: „repede”, „impetuos”. Autorul lucrării mai sus menționate dă exemple de hidronime create de la acest verb, existente în Bulgaria, Grecia, Serbia, Macedonia, Croația, Cehia, Polonia, Ucraina și Rusia, deci în toată lumea slavă, de la est la vest și de la nord la sud. Este firească prezența sa în spațiul românesc, „insulă latină într-o mare slavă”.

Originea antroponimică a hidronimului *Fera* este puțin probabilă. Singurul loc unde am aflat un antroponim, nume de familie, *Fera*, este dicționarul lui Iorgu Iordan, care îl socotește de origine bulgară, dar, pe lângă descendența sa, discutabilă, se adaugă absența unor informații minime cu privire la zona în care a fost înregistrat, precum și la frecvența sa. Aș mai adăuga încă un fapt nu lipsit de importanță. Numele unor oameni nu se dau apelor decât doar dacă acestea străbat teritorii, proprietăți, moșii stăpânite de unele persoane notabile, cum este cel din apropiere, *Măcicaș* (*Contribuții* 1, p. 108 și urm.).

Nu este exclus ca *Fera* să exprime o stare de lucruri specifică vremurilor de *bejenie*, evocate și de alte cuvinte conservate în toponimie, cum ar fi cazurile *zbăgurilor* „locuri de refugiu”, pietrificate în nume de locuri, analizate cu alt prilej (*Nume de locuri*, p. 117-118). Însuși hidronimul *Bejna*, dat fiind sensul etimonului său înrudit cu cel al lui *bejenie* (vezi mai sus), s-ar putea să nu se refere la caracterul cursului, ci să evoce și el vremurile când văile Bejnei erau locuri de refugiu.

Pentru ca afirmația să nu treacă drept gratuită și hazardată, se cuvine analizat numele topic *Fera*, excluzând originea sa antroponimică din motivele arătate. *A (se) feri* a avut înțelesul fundamental „a ține o sărbătoare [...], a păzi, [...], a serba”. De-a lungul evoluției sale semantice, sensurile s-au diversificat (v. DA), până a ajuns să semnifice „a se păzi”, apoi „a evita, a ocoli” și „a se adăposti” –

⁷ Vladimir Smilauer, *Handbuch der slawischen Toponomastik*, Praga, 1970.

DA (sub III.2.); înainte de a enumera diversele sensuri, le rezum cu următoarele cuvinte: „De obicei ne păzim de o primejdie, de un rău etc., evitându-l, ocolindu-l, apărându-ne de el...” (DA). Etimologia cuvântului nu este clară, făcându-se doar observația că se găsește și în dialectele românești din sudul Dunării (cf. mgl. *mi fires* „mă feresc, mă păzesc”) și că, probabil, este de origine latină.

Vorbind despre tipologia satelor din anumite zone, R. Vuia scrie că adăposturile oamenilor „se feresc să nu fie în *mejdia* drumului” și că această „*fereală* de drum” este „un obicei vechi de pe vremea *răutăților*, adică a răzmerițelor, când căsenii căutau să se ascundă sau să fugă în vreme ce dușmanul încerca să pătrundă în ogradă (Măidan – Caraș)”⁸.

Principiul câmpurilor semantice este un argument în plus pentru a susține o atare aserțiune⁹, căci în același areal geografic se află *Bejna*, *Fera* și *Zbăgul* (Borlova), *Poiana Zbăgului* (Ilova), ca să nu mai vorbim de mărturiile lui N. Stoica de Hațeg cu privire la evenimentele petrecute în această parte a Banatului, cu obișnuitele fugi în munți, în zbăgurile văilor, în desișul pădurilor, unde oamenii puteau sta o vreme feriți de primejdie (*Nume de locuri*, p. 117-118). Este drept că relatările cronicarului se referă la o epocă târzie, dar ele, acele vremuri frământate, au fost cu atât mai apăsătoare în epocile anterioare, timpurii.

Date fiind dese perechi întâlnite în zonă (nume topic românesc, nume topic de origine slavă, acesta fiind reflex al numirilor românești preexistente), îndrăznesc să cred că *Fera* este, temporal, un toponim anterior *Bejnei* și corespunde și poziției sale în zone aflate spre munte față de *Bejna*, ca albie colectoare poziționată într-o zonă mai joasă.

d. În continuare și în încheierea seriei pușinelor exemple pe care le-am ales dintre cele absente în DTB, mă opresc asupra unei văi de regulă cu apă, în rare cazuri secată, aflată în cea mai mare parte a sa pe hotarul localității Cornereva, vale numită *Iuta*, nume-matcă de la care și-au luat denumirea *Gura Iuții*, respectiv „gura văii Iuta”, apoi, un deal din apropiere, *Cracul Iuții* și *Zgăul Iuții*.

La origine, *Iuta* provine din adj. *iute*, cu sensul său primar referitor la gustul unor plante sau alimente. Înțelesul s-a extins și *iute* i se spune și unei dureri „grele, dure, cumplite”, precum și unor metale (cf. *iute ca oțelul*, adică „țaios”); cu referire la un ins, când se spune că e *iute*, înseamnă că e „aprig (la mânie)” sau e „harnic” etc. Toate aceste sensuri s-au dezvoltat pe teren românesc, după cum socotește DA (s.v.). Ca adverb, *iute* se referă la caracterul unei acțiuni, cum ar fi, în cazul nostru, felul cum curg apele văii respective, în cazul unor precipitații abundente, al unor ploii torențiale. În graiurile Banatului se cunoaște varianta *iut*, ca adverb, mai apropiată de etimonul slav (cf. *ljut*). Se spune, de exemplu: „Iut să vii acasă!”.

⁸ Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, vol. II, București, 1980, p. 81.

⁹ Așa cum în mod deliberat edilii unor orașe grupează numele de străzi pe câmpuri semantice, mai bine-zis pe domenii (nume de scriitori, muzicieni, apoi denumiri ale unor obiective geografice din vecinătate etc.), la fel observăm că, într-un anumit areal, alături de *Purcăreața*, se află *Văcăreața*, *Fățiaciunea* (cu referire la locul unde fată animalele) etc.

Așadar, *Iuta*, ca hidronim, se înscrie în seria apelor numite *Repedea, Bistra, Sebeș* ș.a. (vezi *Toponimia*, p. 121-124).

Într-o altă parte a Banatului, între Gârnic și Padina Matei, am înregistrat un povârniș numit *Priporul al Iute*, îmbinare tautologică, deoarece în acest caz *iute* înseamnă „abrupt”, chiar dacă nu e prins în seria sinonimică a lui *abrupt* (DSLRL). DA îl menționează pe *iute* într-un context care confirmă sinonimia: „(despre urcuș) repede, țepiș [...], greu de urcat; aspru”, „suiș, coborâș iute”, și-l trimite la *abrupt*.

Pornind de la această situație, aș sugera o altă etimologie pentru *ițan* „nume dat unor locuitori de la munte (?)”. Îndoiala marcată prin (?) se datorează exemplului prea puțin edificator pentru sensul dat: „Ghicioare, pe care n-au dovedit-o nici ciobanii, nici mocanii, nici țurcanii, nici ițanii”. Vecinătatea în care apare *ițan* (*cioban, mocan, țurcan*) nu justifică îndoiala. În privința etimologiei date de DA, aceasta e îndoielnică: „probabil, din *ițe*, cu suf. *-an*; cf. *iț*”. Cred că *ițan* provine mai degrabă dintr-un inițial **iuțan* (așa cum este *iuțar*, soi de burete), din care a rezultat *ițan* prin poziția precară a lui *-u-* neaccentuat.

Denumirea a fost dată acestor locuitori ai înălțimilor fie plecând de la felul cum se mișcă aceștia (iuți în felul de a merge), în comparație cu locuitorii de la câmpie (çojanii), fie cu referire la „urcușurile” și „coborâșurile” pe care ițanii le înfruntă.

2. În această ultimă parte a notelor mă opresc asupra a trei nume topice menționate în DTB, dar față de care considerăm necesare unele îndreptări (sau simple completări) privitoare la etimologia propusă de autorii DTB.

a. *Bigăr* este un nume topic larg răspândit în partea montană a Banatului și în județul vecin, Mehedinți¹⁰. DTB dă un număr mare de exemple, de regulă compuse din apelativul topic *bigăr* și un determinant: *Bigăru Boii* (Stăncilova), *Bigăru lui Berbencea* (Șopotu Vechi) ș.a. De asemenea, în Caraș-Severin există o așezare cu acest nume, *Bigăr*, sat întemeiat la 1826, odată cu aducerea unor coloniști din Boemia.

În ceea ce privește entopicul *bigăr*, autorii DTB fac observația că acesta nu este menționat de dicționarele românești, că este folosit și în Clisura Dunării, că la Berzasca a fost explicat ca „locul unde apare la suprafață o apă subterană, într-o regiune carstică”, sinonim cu *izbuc*. Apelativul topic *bigăr* este înrudit cu s-cr. *bigar* „stalactită”, cu bg. *bigor* „peșteră”; în Peninsula Balcanică termenul apare „și în macedoneană: *bigor*, și în albaneză: *bigorr*; în Serbia există și un toponim *Bigar*, apoi un izvor *Bigor* (în Macedonia)” etc. În concluzie, se spune că „Apelativul găsiindu-se doar la sârbi, bulgari și macedoneni ca și la albanezi trebuie să fie preslav, de origine traco-ilirică”, apoi se indică sursele respective și se încheie cu părerea că „în română apelativul poate fi autohton” (DTB I, 81). În dialectul macedoromân *bigă* are sensul „piatră, rocă” și se găsește și ca nume topic, *Bigă* (DDA, 271), mențione pe care DTB nu o face fie pentru că le-a scăpat autorilor, fie că nu socotesc întemeiată înrudirea între dr. *bigăr* și ar. *bigă*.

¹⁰ Vezi Rodica Suflețel, *Despre termenii geografici populari din Banat*, în *Filologie XXV. Lingvistică*, Timișoara, 1982, p. 81; idem, *Termeni hidrografici în toponimie* (I), în *Caietul Cercului de Studii*, II, Timișoara, 1984, p. 74.

T. Papahagi trimite ar. *bigă* la alb. *bigor* și-l consideră înrudit etimologic cu dr. *Bihor*, menționând că și în Serbia există un *Bihor*. Despre alb. *bigorr* spune că are înțelesul „soi de piatră calcaroasă, poroasă”, dar nu pomenește eventualitatea vreunui element preslav. În sfârșit, diferențele semantice dintre „piatră de calcar”, „stalactită”, „peșteră” și „izvor într-un ținut carstic” nu sunt de natură de a ne contraria, căci sunt firești, aparținând unui câmp semantic bine definit.

b. Explicația dată cunoscutei localități de pe Valea Bistrei, *Marga*, este una antroponimică, socotindu-se că la originea numelui topic ar sta hipocoristicul *Marga*, de la *Margareta*, nume de botez feminin, dar se invocă cu incertitudine și termenul geologic vechi *margă* pentru „marnă” (DTB VII, 15).

În primul rând, data primei atestări documentare a localității, adică anul 1470 (DIT I, 378), este, fără îndoială, mult târzie față de vechimea așezării, care se află într-o zonă intens populată pe vremea romanilor și, foarte probabil, și înaintea venirii acestora. C. Suciuc o identifică cu *Pons Augusti*, fără să citeze sursa. Este important să amintim că la Zăvoi, localitate aflată la cca 10 km spre vest față de Marga, a fost descoperită o fortificație de pământ, precum și zidire veche, iar după opinia unor istorici aici s-ar fi aflat o așezare romană de tip *mansio*, numită *Augmonia* sau *Agnavis* (DIVR, 23)¹¹. Acest lucru ne îndreptățește să admitem existența unor așezări „satelit”, printre care, probabil, s-a aflat și Marga actuală.

Există încă două localități cu denumirea de *Marga*: una în jud. Alba, cealaltă în Mehedinți. Acestea li se poate adăuga *Mărgaia* (Alba) și *Mărgău* (Cluj), provenite, ipotetic, dintr-un *Marga*, hipocoristic al lui *Margareta*. Fiecare dintre ele comportă explicații diferite, pe noi interesându-ne *Marga* bănățeană. Faptul că documentele medievale atestă un prenume feminin *Margareta*, soție a lui Nicolae Tincovan din Căvăran (DMB, 69), nu poate fi luat ca dovadă în sprijinul ipotezei că originea denumirii localității ar fi antroponimul *Marga*.

Fără a exclude categoric originea sa antroponimică, sugerăm o altă explicație a numelui de localitate *Marga*, cea din Valea Bistrei. Poziția sa geografică, importanța zonei în epoca romană și, probabil, și în cea preromană, străvechea îndeletnicire a păstoritului din această parte a Banatului sugerează că *Marga* conservă lat. **malga* „gospodărie la munte”, din care provin numeroși termeni în idiomurile latine vestice, printre care *malga* „pășune”, *malgés* „loc care are sub controlul său pășunile din jur”, apoi tot *malgés*, dar cu sensul „păstor”, căruia i se adaugă *malgar* și *margé* „vânzător de lapte”, precum și *malgarița* „lăptărie” (REW, 526a)¹².

¹¹ Cf. „Zăvoi [...] așezare situată [...] pe ruinele unui castru și [ale] așezării romane Acmonia” (Dumitru Țeicu, *Banatul montan în Evul Mediu*, Timișoara, 1998, p. 398).

¹² Ovid Densusianu, în *Irano-romanica*, scria: „Formele romanice arată că trebuie să plecăm de la **malg-*, nu **marg-*. În iraniană *r > l* este frecventă. Nici unul din graiurile iranice nu ne dau, e adevărat, acest cuvânt cu *-lg-* în loc de *-rg-*, cel puțin nu știu să fi fost semnalat, dar putem admite că acest fonetism a existat în vreunul din dialectele iranice care au transmis elementele păstorești latinilor” (în „Grai și suflet”, I, nr. 1, p. 237). Incertitudinile care plutesc asupra trecerilor de la iranică la latină nici nu ne privesc în cazul de față. Argumentele expuse mai sus și mărturiile din idiomurile romanice vestice pledează pentru conservarea în numele topic *Marga* a unui element relict latin, care s-ar adăuga astfel celor semnalate în altă parte (Nume de locuri, p. 227-238).

c. Sub titlul *Toponime – poreclă* (T, V, nr. 183, 16 sept. 19, p. 4), am propus o altă etimologie decât cea propusă de DTB pentru numele topic *Mânău*, neexplicat etimologic de DTB.

Mânea este „un pârâu cu două brațe” (Băuțar), explicat din *Mânea*, nume de persoană (cf. DNFR, 311), deci originea sa ar fi antroponimică (DTB VI, 48).

Mânău, „pârâu”, care „vine de la ierugă și se varsă în Timișina”, nu mai este asociat cu vreun nume de persoană, deși acest lucru e plauzibil, căci suf. *-ău* se pretează la crearea de porecle: cf. *bălălău*, *lingău*, *mâncău*, *trâncălău* ș.a. (DI), toate derivate din verbe, încât, respectând categoria gramaticală a temei, un **mânău* ar trebui să provină din *a mâna*. Evident, nu este exclus, dacă ar exista ca nume comun, să derive și dintr-un adj. (cf. *spânău*) sau dintr-un substantiv, cu exemple numeroase (DI).

Numai că, în ambele cazuri, tema este *a mâna*, care are sensul, pe lângă altele, și „a pune în mișcare, a acționa”; cf. „Văile care mânau piule nu înghețaseră niciodată” (DLR, s.v., sensul 5.).

Se consideră că porecla este o categorie antroponimică, că în calitatea sa de supranume golit de conotații sau cu o adresă precisă etc. se acordă doar oamenilor, fapt ce nu corespunde adevărului, căci multe dintre numele date animalelor sunt un fel de porecle, iar când e vorba de lucruri neînsuflețite numite într-un anumit fel, pornind de la o metaforă, putem socoti că și acestea sunt un fel de „porecle”. Le-am considerat porecle toponimice și le-am exemplificat cu nume de locuri, ca *Păpușa*, *Cioara*, *Păcleșa*, *Setea* ș.a. (*Contribuții* 1, p. 58-59).

Cred că și în cazul celor două nume de ape, implicate în punerea în funcțiune a unor mori (sau a altor instalații), au fost numite *Mânea*, respectiv *Mânău*, pornind de la semnificația lui *a mâna*: „a pune în mișcare, în funcțiune”. Chiar informațiile date anchetatorilor DTB întăresc această părere: *Mânea* este în legătură cu *Ieruga*, canal (Sacu), despre care se precizează că „a mânat apa la moară”, iar despre *Ieruga* se spune că „vine de la Podul Turcului, iasă gios la moară” (DTB V, 39)

*

Aceste câteva observații făcute pe marginea DTB au drept scop să arate că reluarea DTB în alte condiții va trebui să abordeze materialul extrem de bogat al Banatului, lărgind sursele de informare, printre care, în primul rând, aș numi registrele cadastrale. Pentru a fi mai convingător în acest sens, anexez o copie după registrul cadastral al localităților Sadova Veche și Sadova Nouă.

Pe de altă parte, în stabilirea etimologiilor, este necesară nu doar simpla trimitere la etimon, nu totdeauna cel credibil, ca să nu spun adevărat, ci motivarea explicației etimologice, ceea ce înseamnă aplicarea unor principii pe care le-am sintetizat, adăugând sugestii proprii (vezi *Contribuții* 1, capitolul *Onomastică*, la

care aș adăuga și articolele referitoare la *senin*², *seninare*², precum și cel despre relația semantică între *moră* „ființă supranaturală” și *moră* „ridicătură de pământ”).

SIGLE

<i>Contribuții</i> 1	= Vasile C. Ioniță, <i>Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie</i> , Timișoara, 2002.
DDA	= T. Papahagi, <i>Dicționarul dialectului aromân</i> , București, 1974.
DI	= Academia Română, <i>Dicționar invers</i> , București, 1957.
DIT I, II	= C. Suciu, <i>Dicționar istoric al localităților din Transilvania</i> , București, vol. I (1967), vol. II (1968).
DIVR	= D. M. Pippidi (coord.), <i>Dicționar de istorie veche a României [...]</i> , București, 1976.
DMB	= Costin Feneșan, <i>Documente medievale bănățene (1440 – 1653)</i> , Timișoara, 1981.
DNFR	= Iorgu Iordan, <i>Dicționar al numelor de familie românești</i> , București, 1983.
DO	= N. A. Constantinescu, <i>Dicționar onomastic românesc</i> , București, 1963.
DSLRL	= Luiza Seche, Mircea Seche, <i>Dicționarul de sinonime al limbii române</i> , București, 1982.
<i>Nume de locuri</i>	= Vasile Ioniță, <i>Nume de locuri din Banat</i> , Timișoara, 1982.
REW	= W. Meyer-Lübke, <i>Romanisches Etymologisches Wörterbuch</i> , Heidelberg, 1911; ed. a II-a, 1930.
SCO 7	= Universitatea din Craiova, Facultatea de Filologie. Laboratorul de Cercetări Onomastice, <i>Studii și cercetări de onomastică</i> , vol. 7, Craiova, 2002.
T	= „Timpul”, cotidian independent, Reșița, anul I, 1990 și urm.
<i>Toponimia</i>	= Iorgu Iordan, <i>Toponimia românească</i> , București, 1963.

ANEXA 1

CADASTRUL LOCALITĂȚII SADOVA VECHÉ

Notă. Registrul cadastral poartă următoarele date (titlu, însemnări): ÓSZAGYVA. krásssözörényvármegyei kisköszeg katastari térképének másolata az 1914 évimérnöki heliszinelésszerint Budapest 195. M. kir. alaminymoda. Mératarány 1:2880. Magyarország 75 szam k.o. XXXIV. Acestora li se adaugă filele de cadastru din 1873-74.

Prima cifră indică nr. filei; a doua, cifra de localizare, după care e trecută denumirea locului, uneori cu denumirea în românește (ceea ce este trecut între paranteze). Când s-a putut, am identificat locul; denumirea actuală am notat-o spațiat.

1.1. Szoros I (Strimtura) – Strâmtura; **1.2.** Szoros II (Strimtura) – Strâmtura; **1.3.** Gornuzel I – Cornuțel; **1.4.** Ogasa Popy (Ogaschu Popy) – Ogașul Popii; **1.5.** Gornuzel II – Cornuțel; **1.6.** Nepom Szt. János; **1.7.** Sz. őrhaz; **1.8.** Temes – Timiș; **2.1.** Ogas Mare – Ogașul Mare; **2.2.** Gornuzel II (vezi 1.5.); **2.3.** Dényvölgy (Wallia Deny) – Valea Denii; **2.4.** Dényvölgy tarka (Gura vei Deny); **2.5.** Dény patak; **2.6.** Gornuzel I; **2.7.** Denyvölgyhata (Oberschia vei Deny); **2.8.** Ogasu Sek (Ogaschu Sek); **2.9.** Szócset (Schoschet); **2.10.** Valia Dény patak (Riu Wallia Deny); **3.1.** Malomárok; **3.2.** Köves (Petrossa); **3.3.** Örmáes tarka (Gura Armónischului); **3.4.** Utőri haz; **4.1.** Gornuzel III; **4.2.** Köves; **4.3.** Szócset.

N.B. Dényvölgy de sub 2.3. nu are nici o legătură cu numele așezării Valeadeni, sat aparținător com. Brebu, aflat între Caransebeș și Reșița, căci Sadova Veche și Sadova Nouă aparțin de Slatina Timiș, aflată la nord de Armeniș. Numele de loc redat spațiat au putut fi identificate, cealalte, deși traductibile, nu au fost identificate.

ANEXA 2

CADASTRUL LOCALITĂȚII SADOVA NOUĂ

Notă. Atât Sadova Nouă, cât și Sadova Veche apar menționate documentar la aceeași dată (1467). În secolul al XV-lea exista o singură localitate *Sadova*, notată *Zadwa*; abia începând cu anul 1531 apar două localități: *Felső-Zadwa* și *Also-Zadwa* (DIT II, 93)*.

1.1. Murony patak – Muroniul, pârâu; 1.2. Dosszu Muronyului (Muronyhát); 1.3. Fácza Balos (Balosldal) – Bălășu; 2.1. Murony patak; 2.2. Murony magaslat (Obersa Muronyului); 2.3. Dosszu Muronyului; 2.4. Facza Muronyului; 2.5. Facza Balos; 2.6. Dosszu Balos (Balos hát); 2.7. Balos patak; 3.1. Facza Dragonului; 3.2. Draganu patak; 3.3. Murony; 4.1. Dosszu Ilovi; 4.2. Örményesi oldal (facza Armónisului); 5.1. Brusztur; 5.2. Obersa armónisului (Orményesi magaslat); 5.3. Izvoru Recze; 5.4. Hollos Korbului; 6.1. Hollos Korbului; 6.2. Korbului és nagy Csóra; 6.3. Csora mare patak; 6.4. Csora mik patak; 6.5. Csora mare és mik; 6.6. Csora mik; 7.1. Csora mik; 7.2. Riu Lunghe; 7.3. Zlobi mik; 7.4. Murony patak; 7.5. Ruzsje; 7.6. Facza Draganului; 7.7. Bossz Balos; 8.1. Dossz Balos; 8.2. Pogare; 8.3. Balos; 9.1. Facza Dragonului; 9.2. Bolován; 9.3. Alui Rain; 10. (filă care cuprinde în întregime ogoare, arătură, sălașe); 10.1. Szadovicza; 10.2. Dosszu; 10.3. Facza; 11.1. Facza; 11.2. Vertopi; 11.3. Izlaz; 11.4. Dosszu; 11.5. Izlaz; 12.1. Izlaz; 12.2. Patula (loc drept cu fâneață n. v. 1.); 12.3. Fontineli (Források); 12.4. Parosza; 12.5. Pojeny (Rétek); 13.1. Pojeny; 13.2. Izlaz; 13.3. Paltinet; 13.4. Culmia; 13.5. Facza Armónisului; 14.1. Izvoru Recze; 14.2. Obersa Armónisului; 14.3. Csoka vakarului; 14.4. Korbului; 14.5. Sasza; 15.1. Korbului patak; 15.2. Korbului; 15.3. Csora mare; 15.4. Csora mik; 16.1. Ruzsje; 16.2. Riu Longhe; 16.3. Riu Dragan; 16.4. Facza Draganului; 17.(3. și 4. din 16.); 18.1. Dosszu; 18.2. Valya Dyenyi (Denyvölgije); 19.1. Dosszu; 19.2. Izlaz; 20.1. Izlaz; 20.2. Tilva szkamenelului; 20.3. Pojeny; 21.1. Pojeny; 21.2. Sztriminosza patak; 21.3. Alui Balan.

Reșița, str. Nergănița, 19

---

* Nu am făcut identificarea.